

'Ud og stjæle heste'

af Hans Petter Moland

- et undervisningsmateriale

- Fag: Dansk, mediefag og historie
- Niveau: Gymnasiale uddannelser og folkeskolens ældste klasser
- Forfatter: Katrine Sommer Boysen

Bag filmen

Norske Hans Petter Molands 'Ud og stjele heste' er en filmatisering af forfatteren Per Pettersons roman af samme navn. Romanen udkom i 2003 og er blevet en international bestseller med over 1 million solgte eksemplarer på verdensplan. Den er oversat til 49 sprog og har vundet flere litterære priser. Molands filmatisering er i høj grad loyal over for romanforlægget, men tager sig selvfølgelig nogle friheder i forhold til, at fortællingen nu skal formidles i levende billeder og ikke på skrift.

Per Petterson er en af Norges mest populære forfattere. Han er født i Oslo i 1952 og debuterede som skønlitterær forfatter i 1987. Petterson er blevet sammenlignet med forfattere som Ernest Hemingway og William Faulkner på grund af sin udpræget realistiske stil, men han er også tydelig rundet af en skandinavisk tradition, hvor naturen spiller en afgørende rolle. Petterson tematiserer ofte de nære relationer og lader samtidig store problematikker blive afspejlet i det nære, så der opstår en vekselvirkning mellem mikro- og makrokosmos.

Hans Petter Moland er jævnaldrende med Petterson, født i Oslo i 1955. Moland var berømt som reklameinstruktør, inden han spillefilmdebuterede i 1993 med 'Secondløjtnanten'. To år senere kom 'Kærlighedens køtere' (1995), hvor Moland indledte sit årelange samarbejde med Stellan Skarsgaard, der også spiller hovedrollen som Trond i 'Ud og stjele heste' (2019). Molands film er meget forskellige (han har også instrueret Jussi Adler-Olsen-filmatiseringen 'Flaskepost fra P' (2016) og actionbraget 'Cold Pursuit' (2019) med Liam Neeson i hovedrollen), men de fleste af hans film tematiserer det at være mand og at finde sig til rette i livet trods udfordringer.

Nedenfor i dette undervisningsmateriale er der et særskilt punkt om filmatiseringer, der primært retter sig til brug i gymnasiet. Hvis man vælger at arbejde med det, er det selvsagt nødvendigt at have læst Pettersons roman, men det behøver man ikke i forbindelse med de andre punkter.

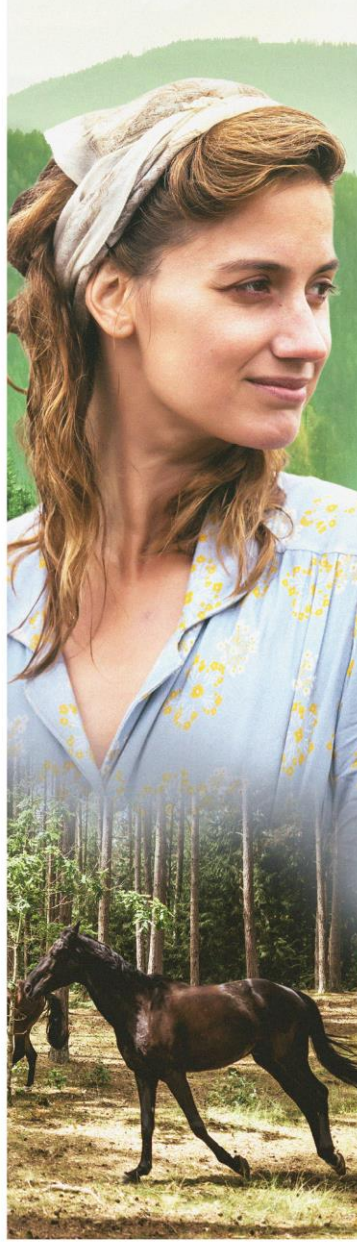
Det er også oplagt at inddrage filmens historiske aspekt i historieundervisningen, men det vil fungere bedst i kombination med enten dansk eller mediefag.

- Søg på nettet efter **baggrundsinterviews** med henholdsvis Petterson og Moland samt **anmeldelser** af filmen for at få udvidet jeres perspektiv.
- **Kig på filmens plakat.** Hvordan er den komponeret, og hvad får vi at vide om filmen alene ved at kigge på den?

STELLAN
SKARSGÅRD

DANICA
CURCIC

TOBIAS
SANTELMANN

UD OG STJÆLE HESTE

EN FILM AF HANS PETTER MOLAND
(‘FLASKEPOST FRA P’, ‘KRAFTTIDOTEN’, ‘EN GANSKE RAR MAND’)
BASERET PÅ BESTSELLER-ROMANEN AF PER PETTERSON

4 1/2 FUNKSJON AS produsert av STELLAN SKARSGÅRD · BJØRN FLØBERG · TOBIAS SANTELMANN · DANICA CURCIC · PÅL SVERRE HAGEN · GARD Ø · EIVIND Ø · JON HANES · i en film av HANS PETTER MOLAND "UD OG STJÆLE HESTE" i en produktion med ZENTROPA · FILM I VÅST · HELGELAND FILM og NORRØCK FILM
kostumeddesigner ANNE PEDERSEN · scenografi BJØRGEN STANGEBYE LARSEN · lydredigering RASMUS VEDERBY · lyd MICHAEL MØRCHØJ og JENS CHRISTIAN FØRSTAD · visuell stil GISELE TVEIT · kostyme KASPIR KAAK · film producer THERE SE EGGE · lyd producer LARS THOMAS HANSEN
eksekutiv producer LONE KORSLUND · KARIJN JON SRØD · AXEL HELGELAND · ANDERS KJERVAUGE · VÅRHØJ GJERSTAD og KNUT OLA EVENSEN · i en produktion med MARIE GADE ØEN · LUCETTE JONJAC og PETER POISSON · baseret på romanen af PER PETTERSON
manuskript HANS PETTER MOLAND · produceret af TORUD ØYERSTVEEN og BJØRN ØYERHÅG · i en produktion med HANS PETTER MOLAND produceret med støtte fra NRK · SVT · NRK · TV 2 · ZENTROPA · FIV · NORRØCK · HELGELAND · NRK · SVT

4/2 · Dänemark · FFLA · svt · NRK · ZENTROPA · FIV · NORRØCK · HELGELAND · NRK · SVT

Filmens handling

Nordnorge, 1999. Den 67-årige Trond er efter sin hustrus død flyttet op langt op i det ensomme, snedækkede Norge. Her vil han fejre den forestående nytårsaften alene, drikke sig fuld og sove tungt ind i det nye årtusinde, som han formulerer det. Mens Trond går rundt i sit ensomme skjul langt fra verdens virak, møder han sin tungsindige nabo, Lars, som han genkender fra sin fortid. Mødet med Lars sender i erindringen Trond tilbage til 1948, hvor han som 15-årig på tærsklen mellem barndommens uskyld og ungdommens syndefald tilbringer sommeren med sin far i en lille træhytte ved en brusende elv.

Minderne står lysende klart, særligt turene i den fængslende natur, som instruktør Hans Petter Moland fornemt bruger som sanselig klangbund for den unge Tronds dannelsesrejse. Sommeren bliver epokegørende med sin fatale blanding af tragiske tab, barnlig kådhed, gryende seksualitet og latent skyldfølelse.

Sommeren 1948 bliver for Trond et definitivt farvel til barndommens uskyld. Da han en dag som så mange andre mødes med sin ven Jon for sammen at tage ud og stjæle heste, som var de to cowboys i det vilde vesten, opdager han langsomt, at Jon ikke opfører sig som han plejer. Den unge mand er sammenbidt og stille, og da han efter at være klatret op i et træ finder en fuglerede og skrigende kvaser både æg og rede, styrter Jon pludselig væk fra Trond. Alene tilbage hos faderen får Trond at vide, at Jon dagen før skulle passe sine tvillingebrødre Lars og Odd, mens forældrene var borte. Mens de to tvillingebrødre legede i huset, kom Lars til at gribe Jons gevær, der ulykkeligvis var ladet, og kom til at skyde sin bror, der døde på stedet. Tilbage står Jon og Lars nu med en ubegribelig skyldfølelse, der aldrig får lov til at blive artikuleret.

Trond er åbenlyst mærket af nabofamiliens tragedie, men har heller ikke et sprog til at tale om ulykken, og er derfor lettet, da Jon holder sig væk. Til Odds begravelse lægger Trond mærke til drengenes smukke mor, der trods tårer lyser midt i sorgen. Trond er så forgabt i hende, at han først sent ænser, at hans egen far – der har ladet Tronds mor og søster blive hjemme hele sommeren, fordi han ikke kan tænke, når der er kvinder til stede – har et forhold til hende. Et forhold, der har stået på siden krigen, hvor de begge hjalp norske modstandsfolk med at skjule sig for nazisterne, som Trond får det fortalt af faderens ven Franz.

Da sommeren går på hæld, bliver Trond sat på bussen tilbage til Oslo. Faderen lover Trond at han vender tilbage, når det sidste tømmer er skippet af sted til Sverige (grænsen mellem Norge og Sverige bliver i øvrigt til en metafor for grænsen mellem barndom og ungdom), men efter at have ventet troligt på togstationen hver dag hele sensommeren får Tronds mor et brev fra faderen, der meddeler, at han bliver i hytten. I usentimentale vendinger takker han for tiden, de har haft sammen, og efterlader lidt penge i en bank i Sverige. Ligeså usentimentalt beslutter moderen sig for, at de penge skal bruges i Karlstad og ikke med tilbage til Norge, så hun investerer dem alle i et jakkesæt til Trond, der i herreekviperingsforretningens spejl kan se sig selv som en ung mand og ikke en barnlig knøs. Da han forlader butikken er det med en vished om at være forandret – både udenpå og indeni.

Her efterlader Moland Trond tilbage i efteråret 1948. Men filmen slutter i år 2000, hvor Trond får uventet besøg af sin voksne datter, der ikke har kunnet finde sin far.

- **Lav en personkarakteristik af gamle og unge Trond.** Hvordan bliver han fremstillet? Tænk over, hvad vi får direkte at vide om ham, og hvad der bliver formidlet mellem linjerne.
- 'Ud og stjæle heste' er en genremæssigt en dannelsehistorie, som vi kalder det på dansk, men på engelsk kaldes genren, hvor man bevæger sig fra ungdommens uskyld til voksenlivets barske indsigt *coming of age*. **I dannelsehistorier er det ofte markante begivenheder, der markerer rituelle overgange fra uskyld til indsigt. Prøv at finde de mest afgørende i filmen.**
- **Hvilken effekt har det, at Trond hele filmen igennem agerer fortæller?** 'Ud at stjæle heste' er en film om de erfaringer, der former os som menneske. Men modsat de fleste dannelsehistorier, så er Molands filmatisering af Pettersons romanforlæg fortalt fra en aldrende mands perspektiv og dermed en mand, der er kommet igennem den fase, som den unge mand først er på vej ind i. Derfor er tonen i 'Ud og stjæle heste' forlenet med en vis melankoli.
- **Diskuter begrebet skyld.** Lars føler skyld over at have dræbt sin bror, Jon føler skyld over ikke at have passet bedre på, og Trond nægter at han føler skyld over at have ført bilen, da hans hustru døde (men skal vi tro på det?). Skylden er overalt, men filmens mænd har svært ved at sætte ord på den.
- **Hvad karakteriserer de respektive historiske perioder?** Der er gået 51 år fra 1948 til 1999, men man kan ikke ligefrem påstå, at Tronds liv i alderdommen er moderne. Hvordan kan det være?

- Anden Verdenskrig ligger som en klangbund i filmen. **Hvilken rolle spiller den nyligt overståede krig for filmens personer?**
- 'Ud og stjæle heste' er både som roman og film komponeret over forskellige tidlige lag, der gennem *flashbacks* og drømme trænger sig ind i hinanden. Den narrative struktur er fragmenteret, så fortidens begivenheder er med til at kaste nyt lys over nutidens. Fortiden forekommer farlig, da den er fortrængt, og på filmens lydside ledsaget af uheldsvangre toner fra både den dystre musik og reallydene med hvæssede knive og baskende fuglevinger. **Hvordan oplever man som publikum disse spring i tid?**
- Der hersker en underlig, ildevarslende stemning mellem aldrende Trond og Lars, som de går der og saver brænde i sneen og knap nok taler sammen. **Hvordan skal vi forstå disse passager i filmen?**
- **Diskuter titlen 'Ud og stjæle heste'**. Den klinger af lige dele westernreferencer og barneleg, men den dag med Jon går det op for Trond, at legen bliver til alvor.
- **Hvilken rolle spiller datteren i filmens slutning?**

Fædre og sønner – gryende seksualitet og livets smerte

Den absolut vigtigste sætning i 'Ud og stjæle heste' siges af Tronds far tidligt i filmen. Han har sat sin søn til at fjerne brændenælder uden for deres hytte, og Trond går ikke til det sviende ukrudt med ligeså stor ildhu, som faderen kunne ønske. End ikke med leen kan Trond få nældeerne væk, men da han efterfølgende ser sin far rive dem op med de bare næver, bliver den 15-årige dreng imponeret over, at hans far evner at kontrollere livets uundgåelige smerte. "Vi bestemmer selv, hvornår det skal gøre ondt," konstaterer faderen, som om det var en livssandhed, og et mantra, han gerne så sønnen efterleve. Men Trond kan ikke som sin far få smerten – hverken den fysiske eller den psykiske – til at forsvinde. Hverken da det kommer til fascinationen af Jons mor, der får ham til at drømme om nærhed, men som viser sig at have et forhold til faderen, eller da Lars og Jons bror dør. Mod slutningen af filmen er det Trond selv, der gentager faderens ord. Livet har lært ham at internalisere barndommens lektie, og de tab, han har lidt, har lært ham, at det er nødvendigt. Smerten er blevet hans fortrolige så at sige.

- **Beskriv forholdet mellem Trond og hans far**, både de lykkelige og de triste stunder. Hvordan reagerer Trond, da han får besked om, at faderen ikke kommer tilbage? Kig også på Jons far. Hvordan er han skildret?
- Ud over sin far, så mister Trond også venskabet med Jon og senere sin hustru. **Hvad betyder disse tab for hans liv?**
- **Hvordan kommer Tronds spirende seksualitet til udtryk i filmen?**

Naturen som sindets spejl

I 'Ud og stjæle heste' rækker sproget ikke til at beskrive smerten, skylden og følelsen af svigt, og derfor kommer barndomssommerens traumer til at forfølge Trond og også Lars resten af livet. Mens Jons mor græder hjerteskræende over tabet af sin søn, vender den sammenbidte far sorgen indad og konverterer den til vrede. Han får først afløb for sin tilbageholdte gråd, da hans ben ødelægges af nogle træstammer, og smerten bliver fysisk. Heller ikke, da Tronds mor modtager nyheden om, at hendes mand forlader hende, tager følelserne over. Hun bevarer som de andre fatningen. Måske er det også derfor, den aldrende Trond i filmens kommenterende *voice over* nøgternt kan fortælle, at han ikke føler skyld over at have ført bilen, i hvilken hans hustru tre år tidligere forulykkede og døde. Smerten fortrænges på linje med døden.

Alt det, figurerne i 'Ud og stjæle heste' ikke kan få artikuleret verbalt, kommer til gengæld til udtryk i det spejl, Moland gestalter i naturen. I den voldsomme, rolige, smukke og farlige natur, der omgiver dem alle, intensiveres og forstørres sindet. Kameraet zoomer helt ind på de mindste detaljer og lader regndråber, træer og dyr tage over, der hvor sproget kommer til kort.

Det er også i naturen, Trond beviser sig over for sin far, da de på deres sidste tur sammen langs elven skal holde øje med tømmeren, der driver til Sverige. På grund af sommerens lavvande er det gået på grund, men den unge Trond, der i sommerens løb har fået sin vilje stækket så mange gange, nægter at lade sig tilbageholde og kaster sig ud i vandet for at få træet løs.

- Den scene, hvor naturen måske er mest iøjnefaldende og betydningsfuld, er scenen, hvor Trond og Jon skal ud og stjæle heste. **Identificer de naturelementer, (hestene, fuglereden, det store træ, etc.) der er betydningsfulde i scenen, og beskriv, hvordan scenen virker på grund af dem.** Kan man sige, at naturen bliver symbol for noget andet?
- Den lyse sommer i 1948 står i skarp kontrast til det hvide og mørke vinterlandskab, Trond befinder sig i i 1999. **Analyser hvilken betydning denne kontrast har? Hvorfor er det lige et vinterlandskab den 67-årige Trond opholder sig i?**
- Find eksempler på scener, hvor det er vanskeligt for filmens personer at finde ord for deres følelser, og kig så på, **hvordan naturen er skildret i disse tilfælde.**

Filmsproglige virkemidler

- Få eleverne til at reflektere over, hvordan **kameraet bevæger sig, hvordan der er klippet, hvordan underlægningsmusikken fungerer**, og lad dem overveje, hvordan disse formmæssige greb påvirker handlingen og vores opfattelse af personerne.

Filmatiseringsaspektet

Når man overfører en fortælling fra et medie til et andet – i dette tilfælde fra litteraturen til filmmediet – må man nødvendigvis foretage nogle valg, der involverer diverse til- og fravalg. Filmsproget er jo helt anderledes end det litterære skriftsprog, for i filmen spiller kameraføring, klipning, lydspor, etc, også en rolle. En slags filmens grammatik, kunne man sige. Det er vanskeligt at beskæftige sig med filmatiseringsteori, men den danske filmforsker Peter Schepelern har skrevet en glimrende artikel om filmatiseringstendenser i dansk film, som med fordel kan bruges. Den findes på [Filmcentralen](#).

De dele, der handler specifikt om danske filmatiseringer, er ikke så interessante i denne sammenhæng, men de fire filmatiseringsstrategier, som Schepelern nævner, kan sagtens overføres her. Han taler om, at man i filmatiseringsojemed arbejder med at henholdsvis *bevare, ændre, udelade* eller *tilføje*.

- **Læs Pettersons 'Ud og stjæle heste' og sæt roman og film op over for hinanden. Hvor ligner de hinanden, og hvor har Moland taget sig nogle kunstneriske friheder i sin fortolkning af romanen?**
- **Hvilke af Schepelems begreber kan bruges i forbindelse med 'Ud og stjæle heste'?**

